

УДК 94(470+437.6)"20":339.56

РОСІЙСЬКИЙ ФАКТОР НА НАФТОВОМУ РИНКУ СЛОВАЧЧИНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Купар Д. М. (Ужгород)

Досліджуються основні чинники формування словацько-російських відносин у нафтовій сфері, їхньої динаміки та перспектив розвитку. Проводиться аналіз сучасного стану нафтових ринків обох країн та позицій провідних нафтовидобувних і транзитних компаній. Вивчаються також політичні

аспекти словацько-російського співробітництва в нафтовій галузі.

Ключові слова: Словацька Республіка, Російська Федерація, енергетична залежність, нафтові ринки, транзит нафти.

Нафта є основним джерелом енергії для багатьох галузей світового господарства, її частка в енергобалансі країн постійно зростає. Відповідно до прийнятої Європейською Комісією 15 грудня 2011 р. «Енергетичної дорожньої карти 2050», незважаючи на зобов'язання щодо зменшення викидів вуглекислого газу на 80-95% від рівня 1990 р., нафта залишатиметься у структурі енергетики Європейського Союзу навіть у 2050 р. [24, с. 13].

Словацько-російські відносини в нафтовій сфері мають довгу історію та пройшли кілька етапів, які пов'язані в першу чергу зі змінами у внутрішньополітичному житті Словаччини та переорієнтацією її зовнішньої політики. Враховуючи зовнішньополітичні амбіції російської політичної еліти щодо відновлення втрачених сфер міжнародного впливу, в тому числі й у регіоні Центрально-Східної Європи, відносини Словаччини та Росії в питаннях енергетики мають не тільки економічну складову, але й важливий політичний підтекст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час дослідження даної проблеми автором були використані документи, які визначають основи здійснення енергетичної політики Словацької Республіки та Російської Федерації, а саме «Енергетична політика Росії на період до 2030 р.» [19], «Стратегія енергетичної безпеки Словацької Республіки» [32], «Енергетична політика Словацької Республіки» [26]. Також використовувалися річні звіти провідних словацьких та російських компаній нафтової галузі, а саме «Транспетрол» [33-36], «Роснефть» [13; 14], «Транснефть» [17].

При дослідженні окремих аспектів даної проблеми було вивчено матеріали міжнародних конференцій, серед яких: «Спільна енергетична політика ЄС та енергетична безпека Словаччини», яка відбулася 21-22 листопада 2011 р. у Братиславі, та «Карпатський регіон та його роль у забезпеченні безпеки і співробітництва в Європі», яка проходила 11-12 червня 2008 р. в Ужгороді (секція «Енергетична безпека в контексті взаємовідносин Росія-Україна-Європа») [18; 28].

Вивченням політичних та економічних відносин Росії та країн Центрально-Східної Європи присвячено ряд досліджень російських вчених Інституту економіки РАН. Словацько-російські відносини у сфері енергетики висвітлені в таких працях: «Росія та Центрально-Східна Європа: взаємовідносини в 2006-2007 рр.» [10]; «Росія та Центрально-Східна Європа: взаємовідносини в 2008-2009 рр.» [11]; «Росія та Центрально-Східна Європа:

взаємовідносини в XXI столітті» [6]; «Російський фактор в енергетичній політиці країн Центральної та Південно-Східної Європи» [5]; «Зовнішньоекономічні зв'язки країн Центральної та Південно-Східної Європи: наслідки трансформації для Росії» [4].

Питання енергетичної незалежності Словаччини досліджується також у праці словацького вченого, директора Науково-дослідницького центру Словацької асоціації зовнішньої політики А. Дулеби «Енергетична безпека Словаччини: можливість співпраці з Україною» [23].

В ході дослідження автором також проаналізовано значну кількість матеріалів інформаційно-аналітичного характеру української, російської, словацької, американської преси.

Метою даного дослідження є вивчення словацько-російського співробітництва у сфері постачання і транзиту нафти на початку XXI ст., його економічної та політичної складових. Виходячи з вищезгаданої мети, автор ставить перед собою наступні **завдання**:

- провести аналіз словацького нафтового ринку та експортних можливостей Російської Федерації;
- дослідити основні чинники формування словацько-російських двосторонніх відносин у даній галузі;
- вивчити процес реалізації диверсифікаційних проектів Словаччини.

Російсько-словацьке співробітництво в нафтовій галузі на сучасному етапі здійснюється відповідно до міждержавної угоди від 1999 р., яка передбачає поставки російської нафти до 2015 р. в обсязі до 6 млн. т щорічно. Транзит нафти з Росії у треті країни через територію Словаччини здійснюється на основі міждержавного Протоколу від 2000 р. [9].

Для Словаччини нафта є стратегічною сировиною, оскільки використовується для виробництва енергії, моторних палив, різноманітних продуктів нафтохімічної переробки. Частка нафти в енергетичному балансі країни становить 21%. Внутрішній видобуток нафти є незначним і має повністю припинитися до 2020 р. Словацька Республіка на 99% залежна від імпорту переважно російської нафти нафтопроводом «Дружба» [26, с. 9, 39].

Найбільшим нафтопереробним заводом Словаччини є НПЗ «Словнафт» із потужністю переробки 5,5-6 млн. т нафти на рік. Компанія займається виробництвом, зберіганням, продажем і дистрибуцією нафтопродуктів. «Словнафт» належить до провідних підприємств

не тільки Центральної Європи, але й усього Європейського Союзу з точки зору ефективності переробки сирової нафти і виробництва нафтопродуктів з високою доданою вартістю – моторних палив і полімерів. Технологічні потужності «Словнафт» пристосовані до роботи з важкою нафтою, тому компанія зацікавлена і в подальшому проводити закупівлю та обробку нафти такого типу. У 2000 р. «Словнафт» вступив у стратегічне партнерство з найбільшою нафтогазовою компанією Угорщини «МОЛ», якій на сьогоднішній день належать 98,5% акцій заводу [31]. У 2010 р. «Словнафт» імпортував 5,5 млн. т нафти, у 2011 р. – 6 млн. т, у 2012 р. – 5,36 млн. т [26, с. 39]. На сьогоднішній день Словаччина належить до числа країн із найменшим рівнем споживання нафтопродуктів в ЄС. Виробнича потужність «Словнафт» понад удвічі перевищує попит на нафтопродукти в усій країні. 70% продуктів нафтопереробки експортуються до інших країн. Водночас зростання обсягів експорту на найближчі роки не передбачається [28].

Нафтотранспортна система Словаччини посідає вигідне стратегічне положення і складається з двох нафтопроводів. Нафтопровід «Дружба» на території Словаччини був побудований у 1960-1961 рр. Перший потік нафти було запущено з території України до заводу «Словнафт» у Братиславі 3 лютого 1962 р. Загальна довжина нафтопровідної системи на території Словаччини сягає майже 510 км, а транспортна потужність становить 20 млн. т за рік. У 90-х роках ХХ ст. нафтопровід було реконструйовано й модернізовано з використанням останніх доступних технологій. Інший нафтопровід є розгалуженням нафтопроводу «Дружба», яке починається з міста Шаги і пролягає до Угорщини, де з'єднується з нафтопроводом «Адрія».

Єдиним оператором нафтопровідної системи Словаччини є компанія «Транспетрол», яка належить до стратегічних підприємств словацької економіки. Вищезгадане акціонерне товариство було створене 1 січня 1993 р. внаслідок поділу єдиної чехословацької нафтотранспортної системи [33, с. 11].

У 2001 р. уряд Словаччини прийняв рішення про приватизацію 49% акцій «Транспетрол». Серйозні наміри щодо придбання пакету акцій виявляли НПЗ «Словнафт» і другий за величиною нафтовий концерн Росії «Юкос». 19 грудня 2001 р. уряд Словаччини схвалив продаж 49% акцій та право управління російській компанії Юкос за 74 млн. доларів [36, с. 4]. Очевидно, залучення однієї з найбільших нафтових компаній Росії було продиктоване прагненням уряду зміцнити позиції Словаччини як транзитної держави для потоків російської нафти, а також курсом на

нормалізацію відносин з Росією перед вступом до ЄС.

У 2003 р. розпочалася так звана «справа Юкоса». На адресу компанії лунали звинувачення щодо ухилення від сплати податків на суму 27 млрд. доларів. У грудні 2004 р. на примусовому аукціоні концерн був вимушений продати найпотужніше підприємство «Юганскнефтегаз», на яке припадало 60% видобутку нафти «Юкоса», компанії «Роснефть». 1 серпня 2006 р. Московський арбітражний суд оголосив «Юкос» банкрутом. Уряд Росії прагнув залишити контроль над акціями «Транспетрол», тому кілька років велися переговори про купівлю акцій «Транспетрол» компаніями «Роснефть» та «Нефтегаз» [12; 21; 38].

У жовтні 2007 р. суд Амстердама визнав Б. Мізамора і Д. Годфрі законними власниками зареєстрованої в Нідерландах компанії «ЮкосФайненс». 7 березня 2008 р., перебуваючи у США з робочим візитом, міністр економіки Словаччини Л. Ягнтек зустрівся з вищезгаданими менеджерами і оголосив про наміри уряду повернути акції «Транспетрол».

26 березня 2009 р. в Лондоні відбулося підписання угоди про купівлю словацьким урядом 49% акцій за 240 млн. доларів. Роберт Фіцо зазначив, що повернення активів «Транспетрол» у власність держави можна вважати великою перемогою, і це сприятиме послабленню залежності словацького нафтового ринку від Росії [20]. Натомість російські вчені наголошують на тому, що з огляду на введення в експлуатацію другої черги Балтійської трубопровідної системи (БТС-2) Росія більше не зацікавлена в інвестиціях до словацької нафтотранспортної системи [6, с. 256].

На сьогоднішній день компанія «Транспетрол» забезпечує транзит, внутрішнє транспортування та зберігання нафти для словацьких підприємств, Адміністрації державних матеріальних резервів та нафтопереробних заводів у Чеській Республіці. У 2011 р. «Транспетрол» транспортувала 9,9 млн. т сирової нафти. З них 6 т надійшли до НПЗ «Словнафт», а 3,9 т – до чеських нафтопереробних заводів «Českarafinerska» та «Pugato» [34]. У 2012 р. частка транспортованої нафти скоротилася до 8,4 млн. т. Поставки до нафтопереробного заводу «Словнафт» склали 5,4 млн. т, що на 10,7% менше, ніж у 2011 р. До чеських нафтопереробних заводів надійшло лише 3 млн. т, що на 23,5% менше у порівнянні з 2011 р. [35, с. 17]. У 2012 р. обсяги транспортованої компанією «Транспетрол» нафти стали найнижчими за всі роки існування корпорації і становили лише 68% від показників 1995 р., коли об'єм прокачаної нафти становив 12,2 млн. т, що можна пояснити початком роботи БТС-2 того ж 2012 р. (див. табл. 1).

Обсяги транспортування нафти за окремими клієнтами з 1993 по 2012 рр. (тис. т)

Споживач	Роки							
	1993	1995	2000	2006	2009	2010	2011	2012
«Словнафт»	4 449	5 223	5 323	5 660	5 674	5 462	6 009	5 367
НПЗ Чехії	6 053	7 021	3 638	5 218	5 008	4 532	3 910	2 990
Інші споживачі	314		312	267	109	81	0	60
Всього	10 816	12 244	9 273	11 145	10 791	10 075	9 920	8 418

В січні 2007 р. Словаччина та ряд європейських держав стали заручниками торговельної суперечки між Росією та Білоруссю, результатом якої 8 січня 2007 р. стало припинення поставок нафти через південну гілку нафтопроводу «Дружба». Поставки нафти відновилися лише 11 січня, а 12 січня уряди Білорусі та Росії підписали вигідний для останньої договір про врегулювання торгово-економічного співробітництва у сфері експорту нафти і нафтопродуктів. Припинення поставок нафти засвідчило небезпеку російського контролю над поставками енергоресурсів до Європи. Події січня вкотре засвідчили непрозорість і значну політичну мотивацію транзитних угод між Росією та країнами колишнього СРСР. Припинення поставок також похитнуло імідж Росії як надійного експортера нафти і стало сигналом для західних країн про розширення диверсифікаційних маршрутів [25; 27; 30].

Для посилення енергетичної безпеки країн-членів ЄС 14 вересня 2009 р. Європейська Комісія прийняла Директиву 2009 / 119 / ЄС, згідно з якою країни-члени брали на себе зобов'язання утримувати запаси нафти, які відповідають запасам середньодобового чистого імпорту за 90 днів, або середньодобового внутрішнього споживання за 61 день. Дані вимоги мали бути виконані до 31 грудня 2012 р. [22].

На сьогоднішній день Словацька Республіка підтримує екстрені запаси нафти і нафтопродуктів, які відповідають середньодобовому чистому імпорту за 93 дні. Аварійні запаси становлять 650 тис. т. Адміністрація державних матеріальних резервів на основі угоди з «Транспетрол» з 2012 р. використовує нафтоховища компанії для зберігання 68 тис. т аварійних запасів нафти [26, с. 40-41].

Стратегічне географічне розташування і потужний транспортний потенціал нафтопроводної системи Словаччини створюють перспективи для сполучення з європейськими транспортними маршрутами, що може зміцнити транзитне значення країни й забезпечити альтернативні поставки нафти.

«Словнафт» і «МОЛ» готують проект реконструкції та збільшення пропускної спроможності нафтопроводу «Адрія» на відрізьку Шаги - Сазхаломбатта (Угорщина) з 3,5 до 6 млн. т за рік, що дозволить транспортувати нафту з хорватського нафтового терміналу Омнішал на Адріатичному узбережжі через територію Угорщини до Словаччини. Трубопровід повинно бути введено в експлуатацію в 2015 р.

Трубопровід Братислава - Швехат (проект BSP) повинен з'єднати нафтопровід «Дружба» з нафтопереробним заводом Швехат поблизу Відня, а також з нафтопроводами «TAL» та «AWP». Даний проект підвищує значення словацької ділянки нафтопроводу «Дружба», долучаючи його до загальноєвропейських нафтотранспортних маршрутів, та сприятиме покращенню економічних показників компанії «Транспетрол». Також у випадку припинення поставок російської нафти нафтопроводом «Дружба» через нафтопровід BSP можна буде запустити реверсний потік нафти з терміналу в Трієсті.

Існує також можливість поставок нафти з Чеської Республіки, територією якої проходять нафтопроводи «IKL» і «TAL». Чеська сторона також розглядає можливість будівництва нового газопроводу до Німеччини в напрямку нафтопереробних заводів Литвинова - Лойна, які підключені до північної гілки нафтопроводу «Дружба», що проходить через Польщу [26, с. 39-40].

У свою чергу, Росія також приділяє значну увагу питанням диверсифікації транспортних маршрутів нафти з метою зменшення залежності від країн-транзитерів, насамперед через будівництво другої черги Балтійської трубопроводної системи та розширення потужностей Каспійського трубопроводного консорціуму [19, с. 31].

Плани Росії щодо диверсифікації маршрутів транспортування нафти серйозно зачіпають інтереси Словаччини. Незважаючи на це, вона демонструє лояльне ставлення до реалізації російських проектів, намагаючись таким чином втримати позиції транзитної держави.

Словацька Республіка не підтримала пропозицію щодо транзиту азербайджанської нафти до Чехії з аверсу нафтопроводу Одеса-Броди. У 2011 р. уряд відклав видачу дозволу на транзит азербайджанської нафти через словацьку територію, мотивуючи відмову недостатньою потужністю нафтоосховищ країни [6, с. 257].

22 серпня 2012 р. у Словацькому посольстві в Москві відбулася зустріч керівників «Транспетрол» і «Транснефть», у ході якої відбулося підписання меморандуму про співробітництво та обмін інформацією. Даний документ покликаний поглибити взаємовідносини сторін у питанні транспортування нафти через нафтопровід «Дружба». Очільник «Транснефті» Н. Токарев виступив також із пропозицією створення міжнародного клубу постачальників нафти. Словацька сторона виявила свою зацікавленість у даному проекті. За словами голови ради директорів «Транспетрол», тенденція до скорочення транспортаних обсягів нафти змушує керівництво компанії шукати нові можливості для збереження транспортних потужностей. За словами міністра закордонних справ М. Лайчака, Словацьчина зацікавлена в деідеологізованих, конструктивних і прагматичних відносинах з Росією в усіх можливих сферах співробітництва [29].

Росія є важливим гравцем на міжнародному енергетичному ринку. Як зазначається в «Енергетичній стратегії Росії до 2030 р.», країна забезпечує 12% світової торгівлі нафтою. Основним напрямком експорту російських нафтопродуктів є європейський ринок, на який припадає близько 80%. Частка Росії на ринках Європи становить близько 30%. Разом з тим, початкові запаси нафти вже випрацьовані більш ніж на 70%, а ступінь випрацьованості запасів великих активно освоєваних родовищ становить майже 60%. Поточний видобуток нафти на 77% забезпечується добром з великих родовищ, які залишаються ефективними ще в наступні 8-10 років. З кожним роком збільшується частка важковидобувних запасів – з 30% до 65%. Підготовлені до повторного освоєння запаси нафти частіше за все зосереджені в середніх та малих родовищах і є важковидобувними [19, с. 7, 34].

В Росії собівартість видобутку нафти оцінюється в 6-14 доларів за барель, а в нових родовищах – у 22-24 долари. Вартість транспортування російської нафти в кілька разів вища, ніж у основних конкурентів, оскільки середня дальність доставки нафтопроводами перевищує 3 тис. км, тимчасом як, наприклад, для Норвегії вона становить близько 1 тис. км. Собівартість видобутку нафти на Близькому Сході та в Лівії складає 2-6 доларів за барель [18, с. 167].

Проте важливою характеристикою

російської енергетики є її концентрація в руках російської політичної верхівки. Даний процес розпочався наприкінці 90-х рр. ХХ ст. і супроводжується посиленням авторитаристських тенденцій у політичних процесах країни, які контролюються колишнім офіцером КДБ В. Путіним. Важливим є також той факт, що всі ключові посади в уряді та в російських енергетичних компаніях також належать колишнім співробітникам служб безпеки [37, с. 1-2].

Геополітична експансія Росії, воєнна агресія щодо України, яка розпочалася в березні 2014 р., анексія Криму є яскравим підтвердженням прагнень російської правлячої еліти до відновлення втрачених сфер впливу у Східній Європі. Грубе порушення норм міжнародного права і територіальної цілісності суверенної держави руйнує всю систему міжнародних відносин і може мати непередбачувані наслідки, насамперед для економіки Росії, яка дуже залежна від світового ринку нафти. Частка надходжень у російський бюджет з нафтогазового сектору в 2004 р. становила 30,2%. Натомість у 2013 р. даний показник зріс до 46,1%. У бюджеті Російської Федерації на 2014 р. закладено середню ціну нафти в 93 долари за барель при дефіциті бюджету в 0,5% ВВП. У випадку, якщо США домовляться із Саудівською Аравією про збільшення видобутку нафти в регіоні, світові ціни на нафту впадуть до 80 доларів за барель. Це матиме негативні наслідки для російської економіки та енергетичного сектору країни.

Станом на кінець 2012 р. найпотужнішою нафтовою компанією Росії було акціонерне товариство «Роснефть». Наступними за обсягами видобутку є «Лукойл», «ТНК-ВР», «Газпром-нефть» [8, с. 14].

Після розпаду Радянського Союзу управління нафтогазовими активами, які не були приватизовані й залишилися у власності держави, здійснювало державне підприємство «Роснефть», створене на базі міністерства нафтової промисловості СРСР. ВАТ «Нафтову компанію «Роснефть» було створено постановою уряду РФ від 29 вересня 1995 р. № 971, вона перебрала на себе функції однойменного державного підприємства. У другій половині 1990-х рр. фінансові справи компанії були вкрай важкими. «Роснефть», очолювана новим керівництвом, почала відновлювати втрачені позиції лише після 2000 р. Нова стратегія передбачала нарощування видобутку сировини, збільшення обсягів нафтопереробки та розширення мережі збуту нафтопродуктів. У 2004 р. відбулася найбільша в історії сучасної Росії угода – придбання контрольного пакету акцій найбільшого нафтовидобувного підприємства «Юганск-

нефтегаз», яке належало компанії «Юкос». Інтеграція «Юганснефтегазу» у виробничу структуру компанії «Роснефть» дозволила останній вийти на третє місце за видобутком нафти і друге за видобутком газу в Росії. Розпорядженням уряду РФ від 15 травня 2007 р. № 604-р ВАТ «НК «Роснефть»» було внесено в перелік стратегічних підприємств Росії [13, с. 18-23].

Станом на 31 грудня 2012 р. 75,16% акцій компанії належали ВАТ «Роснефтегаз», яке повністю належить державі. Наприкінці 2012 р. «Роснефть» оголосила про купівлю ТНК-ВР. У результаті укладених в березні 2013 р. угод НК «Роснефть» стала найбільшою у світі публічною компанією галузі, на яку припадає 40% загальноросійського видобутку нафти і 20% нафтопереробки. Придбання ТНК-ВР розширило закордонний бізнес компанії за рахунок проектів у Бразилії, В'єтнамі, Венесуелі. У 2012 р. доведені запаси нафти за класифікацією PRMS дорівнювали 2,5 млрд. т, а річний видобуток нафти становив 122 млн. т, що на 2,7% більше, ніж у 2011 р. У 2011-2012 рр. компанія підписала ряд стратегічних угод із провідними нафтовими компаніями «ExxonMobil», «Statoil», «Eni» щодо спільної розробки шельфових проектів і важкодоступних запасів на континенті [14, с. 18-22].

Очевидно, що стрімкий розвиток компанії «Роснефть» відбувається за активного сприяння правлячої верхівки Росії. Очільник компанії І. Сечін є близьким товаришем В. Путіна. «Роснефть», вочевидь, прагне зайняти монополні позиції на нафтовому й газовому ринках країни, при цьому витіснивши з ринку навіть «Газпром» [3]. За даними незалежної експертної доповіді «Комунальні тарифи, Путін і «Газпром»», частка податкових відрахувань від виручки «Газпрому» становить 38%, частка «Роснефті» – 56,5% [7].

У сфері транспортування російської нафти домінуючі позиції належать Відкритому акціонерному товариству «Акціонерна компанія із транспорту нафти «Транснефть»», яке було засновано відповідно до постанови Уряду Російської Федерації № 810 від 14 серпня 1993 р. Станом на 31 грудня 2012 р. 78,1% акцій належали Федеральному агентству з управління державною власністю. Обсяги транспортування російської нафти системою ВАТ «АК «Транснефть»» у 2012 р. становили 89% від загального показника видобутку нафти на території Російської Федерації [17, с. 3, 19].

Зі збільшенням обсягів видобутку нафти в 1999 р. потужний імпульс до розвитку отримала і ВАТ «АК «Транснефть»». З метою зменшення залежності від транзитних держав, зокрема Білорусі та країн Балтії, у 2001 р. було створено Балтійську трубопровідну систему (БТС). Даний

проект відкрив прямий шлях на експорт через порт Приморськ нафти Тимано-Печорського регіону, Західного Сибіру та Урало-Поволжжя. Проектна потужність першої черги БТС становила 12 млн. т на рік. Наприкінці 2006 р. потужність нафтопроводу була збільшена до 74 млн. т на рік [16]. Питання збільшення потужностей БТС і пошуку нових маршрутів нафтопостачання почали активно обговорюватися після торговельного конфлікту між Росією та Білоруссю на початку 2007 р. [1; 2] У червні 2009 р. розпочалося будівництво другої черги Балтійської трубопровідної системи (БТС-2). У березні 2012 р. почалося транспортування нафти трубопровідною системою БТС-2 та її відвантаження через ТОВ «Спецморнефтепорт Усть-Луга» (ТОВ «СМНП Усть-Луга»). Всього за рік обсяги експорту через «СМНП Усть-Луга» становили 14,3 млн. т [17, с. 25].

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити наступні **висновки**.

Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. російська політична еліта почала посилювати свій вплив на паливно-енергетичний сектор, концентруючи в державній власності ключові підприємства галузі. На сьогоднішній день провідні нафтові підприємства Російської Федерації контролюються особами, близькими до В. Путіна. Очевидним стає той факт, що експорт Росією енергоресурсів і зокрема нафти виходить за межі економічної площини й може застосовуватися як важіль впливу для вирішення політичних питань.

У цьому контексті Словаччина перебуває у вкрай не вигідних умовах через майже повну залежність від імпорту енергоресурсів, у тому числі й нафти з Російської Федерації. Проекти щодо диверсифікації маршрутів постачання нафти на сьогоднішній день перебувають у процесі реалізації. З одного боку, Словаччина проголошує курс на посилення власної енергетичної безпеки через урізноманітнення джерел енергопостачання, а з іншого – прагне до тіснішої співпраці з російською стороною, аби зберегти своє становище транзитера російської нафти. Натомість російські проекти щодо диверсифікації транспортних маршрутів зумовлюють скорочення обсягів транспортування нафти словацькою нафтотранспортною системою в напрямку країн Європи.

Відкритим також залишається питання подальшого словацько-російського співробітництва у нафтовій галузі після закінчення терміну дії нині чинної угоди про постачання і транспортування нафти. Амбіції Росії щодо реінтеграції пострадянського простору, які реалізуються через анексію Криму і втручання у внутрішні справи України, серйозно підривають існуючу систему міжнародних відносин. У світлі всіх цих подій гостріше постає проблема

енергетичної залежності Європи від Росії та подальших кроків ЄС щодо диверсифікації маршрутів енергопостачання. Це може мати

серйозні наслідки для словацько-російських відносин в економічній та політичній сферах.

1. Велетминский И. В обход «Дружбы». Уладив конфликт с Беларусью, Россия не отказалась от поиска надежных путей транспортировки нефти / Игорь Велетминский. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2007/01/17/neft.html>.
2. Велетминский И. Белорусская пробка. Россия ищет обходные пути, а Европа – альтернативных поставщиков нефти / Игорь Велетминский, Алексей Чичкин. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2007/01/10/neft-evropa.html>.
3. Гончар М. Путін + Міллер vs Путін + Сечін / Михайло Гончар // Дзеркало тижня. – 2013. – 7 лютого. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://gazeta.dt.ua/energy_market/putin-miller-vs-putin-syechin-.html.
4. Куликова Н. В. Внешнеэкономические связи стран Центральной и Юго-Восточной Европы: последствия трансформации для России / Н. В. Куликова. – Отв. ред. Н. В. Куликова, Н. В. Фейт. – М.: Институт экономики РАН, 2008. – 270 с.
5. Куликова Н. В. Российский фактор в энергетической политике стран Центральной и Юго-Восточной Европы / Н. В. Куликова. – Отв. ред. Н. В. Куликова. – М.: ИЭ РАН, 2010. – 286 с.
6. Куликова Н. В. Россия и Центрально-Восточная Европа: взаимоотношения в XXI веке / Н. В. Куликова. – Под ред. Н. В. Куликовой, И. И. Орлика, Н. В. Фейт. – М.: ИЭ РАН, 2012. – 350 с.
7. Независимый экспертный доклад: Коммунальные тарифы, Путин и «Газпром». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://svobodanaroda.org/statement/4413/>.
8. Нефтегазодобывающая и нефтеперерабатывающая промышленность: тенденции и прогнозы // Аналитический бюллетень. – Вып. № 9. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vid1.rian.ru/ig/ratings/oil9.pdf>.
9. О российско-словацких торгово-экономических отношениях. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rusemb.sk/rus/russia-and-slovakia/spravka/>.
10. Орлик И. И. Россия и Центрально-Восточная Европа: Взаимоотношения в 2006-2007 гг. / Отв. ред. И. И. Орлик. – М., 2008. – 236 с.
11. Орлик И. И. Россия и Центрально-Восточная Европа: взаимоотношения в 2008–2009 гг. / Отв. ред. И. И. Орлик. – М.: ИЭ РАН, 2010. – 264 с.
12. Ребров Д. «Газпром» и «Роснефть» перетянут словацкий нефтепровод / Денис Ребров // Коммерсантъ. – 2007. – № 131 (3707). – 26 июля. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/789900>.
13. Роснефть. Годовой отчет 2007. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rosneft.ru/attach/0/57/88/a_report_2007.pdf.
14. Роснефть. Годовой отчет 2012. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rosneft.ru/attach/0/57/88/a_report_2012.pdf.
15. «Роснефть» запропонувала план скасування монополії «Газпрому» на экспорт газу. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dt.ua/ECONOMICS/rosneft-zaproponovala-plan-skasuvannya-monopoliiyi-gazpromu-na-eksport-gazu-136518_.html.
16. Транснефть. История. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.transneft.ru/about/story/>.
17. Транснефть. Годовой отчет за 2012 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.transneft.ru/u/section_file/237/2012.pdf.
18. Хайтун О. Россия, Украина, страны ЕС – энергетическое партнерство / О. Хайтун // Карпатський регіон та його роль у забезпеченні безпеки і співробітництва в Європі: Матеріали міжнародної конференції / Гол. ред. С. І. Мітряєва. – Ужгород: Ліра, 2008. – С. 166-172.
19. Энергетическая стратегия России на период до 2030 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.worldenergy.ru/pdf/ES2030.pdf>.
20. Balogova V. Transpetrol shares are back / Beata Balogova // The Slovak Spectator. – 2009. – March 30. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://spectator.sme.sk/articles/view/34843/3/transpetrol_shares_are_back.html.
21. Bremmer I. The Yukos affair: Putin's meddling could cost Russia dearly / Ian Bremmer // The New York Times. – 2004. – August 6. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nytimes.com/2004/08/06/opinion/06iht-edbremmer_ed3_.html.
22. Council Directive 2009 / 119 / EC of 14 September 2009 imposing an obligation on Member States to maintain minimum stocks of crude oil and/or petroleum products. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:265:0009:0023:EN:PDF>.
23. Duleba A. Energetická bezpečnosť Slovenska: možnosti spolupráce s Ukrajinou / Alexander Duleba. – Bratislava. – Marec 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

- <http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/293>.
24. Energy roadmap 2050. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2012_energy_roadmap_2050_en.pdf.
  25. Európa v pasci rusko-bieloruského sporu. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euractiv.sk/ekonomika-a-euro/clanok/europa-v-pasci-rusko-bieloruskeho-sporu>.
  26. Navrh energetickej politiky Slovenskej Republiky. Maj 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mhsr.sk/navrh-novej-energetickej-politiky-sr/140507s>.
  27. Russia-Belarus oil blockade ends. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6248251.stm>.
  28. Senkovič M. European Oil Security Challenges / Marek Senkovič // Medzinárodná konferencia «Spoločná energetická politika EÚ a energetická bezpečnosť Slovenska» (Bratislava, 21.-22. novembra 2011). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.d-pro.sk/sfpa/files/energetika2011/5MSenkovic.pdf>.
  29. Slovak and Russian oil pipeline operators seal ed deeper cooperation. [Електроннийресурс]. – Режим доступу: <http://www.energyinslovakia.sk/2012/08/slovak-and-russian-oil-pipeline.html>.
  30. Slovak oil supplies cut // The Slovak Spectator / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://spectator.sme.sk/articles/view/26251/10/>.
  31. Slovnaft Profile. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slovnaft.sk/en/about_slovnaft/our_company/profile/.
  32. Strategia energetickej bezpečnosti SR. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.gov.sk/index/index.php>.
  33. Transpetrol annual report 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.transpetrol.sk/uploads/tp_vyrocná_sprava2008.pdf.
  34. Transpetrol annual report 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.transpetrol.sk/uploads/TP_vyrocná_sprava_2011.pdf.
  35. Transpetrol Annual Report 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.transpetrol.sk/uploads/TP_vyrocná_sprava_2012.pdf.
  36. Transpetrol annual Report 2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.transpetrol.sk/uploads/vyrocnaspravy/tp_vyrocná_sprava2001.pdf.
  37. Woehrel S. Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries / Steven Woehrel // CRS Report for Congress. – 2009. – September 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34261.pdf>.
  38. Yukos declared bankrupt by court. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/5233664.stm>.

РЕЗЮМЕ

РОССИЙСКИЙ ФАКТОР НА НЕФТЯНОМ РЫНКЕ СЛОВАКИИ В НАЧАЛЕ XXI ВЕКА

Купар Д. М. (Ужгород)

Исследуются основные факторы формирования словацко-российских отношений в нефтяной сфере, их динамики и перспектив развития. Проводится анализ современного состояния нефтяных рынков обеих стран и позиций ведущих нефтедобывающих и транзитных компаний. Изучаются также политические аспекты словацко-российского сотрудничества в нефтяной отрасли.

Ключевые слова: Словацкая Республика, Российская Федерация, энергетическая зависимость, нефтяные рынки, транзит нефти.

SUMMARY

THE RUSSIAN FACTOR IN THE SLOVAK OIL MARKET AT THE BEGINNING OF THE 21st CENTURY

D. Kupar (Uzhhorod)

The article deals with the main factors of the Slovak-Russian relations in the oil industry, their dynamics and development prospects. The author analyzes the current state of oil markets of both countries and positions of the leading oil producing and transit companies. Special attention is paid to political aspects of the Slovak-Russian cooperation in the oil industry.

Keywords: Slovak Republic, Russian Federation, energy dependence, oil market, transit of oil.